

Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΡΦΥΡΙΟΝ

Ἡ δομὴ τῆς πραγματικότητος κατὰ τὸν Πορφύριον γνωρίζεται ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς θεωρήσεως τοῦ ἑνός ὡς «εἶναι» καὶ ὡς «ἐνεργεῖν». Οἱ καταβολές αὐτῆς τῆς συλλήψεως τῆς πρώτης ἀρχῆς εὐρίσκονται στὴν συμφιλίωση τῆς πλατωνικῆς καὶ πλωτινικῆς ιδέας τοῦ Ἑνός-πέραν-τοῦ «εἶναι» μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ ἀποψη συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐκλαμβάνονται ὡς ἰσοδύναμα ἢ ἐνότης καὶ ἢ ὑπόστασις («αὐτό τὸ ἓν καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι»). Τὸ πρῶτο Ἑν εἶναι δύναμη καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ὑπεροχῇ, αὐτοδιάθεσις καὶ παραχωρητικότητα: «καὶ πεπλήρωται γὰρ ἑαυτῆς ἢ δυνάμεις». Τὸ δεύτερο Ἑν εἶναι τὸ ὄντως ὄν καὶ νοητόν, πρώτη περιεκτικὴ αἰτία καὶ αὐτάρκης¹. Δύο ἐρμηνεῖες προκύπτουν ἀπὸ τὴν διερεύνηση τῆς ἐννοίας τοῦ Ἑνός: 1) Τὸ Ἑν δὲν ἐξαρτᾶται παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του². Τὸ Ἑν εἶναι ἀπόλυτος ὑπερβατικότης καὶ πρώτη φυσικὴ καὶ οὐσιώδης ἐνότης ποὺ σημαίνει πολλὰ³ σχετικῶς πρὸς τὴν θεμελίωση τῆς νοητικότητος τοῦ σύμπαντος, διασώζεται δὲ ὡς δύναμη ἢ ὁποῖα θεωρουμένη κατὰ τὴν ἀπλότητά της διαπιστώνεται ὅτι περιέχει δυνάμεις, κάθε κατηγορία καὶ εἶναι τὸ Ἑν-ὅλον «κεχωρισμένον καὶ ἐν μονώσει», ἀσύντακτον καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄλλα (τά ἑτερόνυμα). Ἡ σχέση τοῦ Ἑνός πρὸς τὴν ἑτερόνυμιαν τῶν ἄλλων ὄντων ἀφορᾷ ἀφ' ἑνός στὴν ἄρρητον ὑπεροχὴν, στὴν ἄπειρη ἐλευθερία καὶ βούλησιν τοῦ Ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν νοητικὴ καὶ παραγωγικὴ σχέση αὐτοῦ μὲ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ διαιροῦνται, μμιοῦμενα τὶς ιδιότητές του σώζονται δι' αὐτῶν⁴. Χωρὶς νὰ συγχέονται μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν αὐτάρκεια

1. Πβ. PORPHYRII PHILOSOPHI, *Fragmenta*, ed. A. SMITH, Stuttgartiae et Lipsiae, In aedibus B. G. Teubneri, 1993, 236 F(ragmenta) Sm(ith) (=SIMPLICIUS, *In Arist. Phys.*, 230,34-231,24 (ARISTOT., *Phys.*, 191 a 7)). PROCLUS, *In Tim.*, éd. par A. J. FESTUGIÈRE, Paris, Vrin, 1966-1968, I, 457, 7-11.

2. Πβ. PORPH., *Fragm.*, 220 F Sm. (=CYRILLUS, *Contra Iul.*, I, 31 a-b, 549 A5-B6).

3. Πβ. PORPH., *In Tim.*, F 79' PORPH., 124 F Sm. (= SIMPLICIUS, *In Phys.*, 80, 23-30 (ARIST., *Phys.*, 185 b 5sq.))' ORIGÈNE, *Traité des principes*, éd. par H. CROUZEL-M. SIMONETTI, Paris, Les éditions du Cerf, 1978, Livr. 1, 2-6' Livr. 2, 1,3 καὶ 9' SYNESIUS, *Dion*, 254, 9.

4. Πβ. PORPH., *In Tim.*, F51' PROCL., *In Tim.*, I, 391, 18.

τοῦ Ἐνός, παράγονται καὶ γίνονται αἰωνίως ἀπὸ τὴν ἄπειρη βούληση καὶ ἐλευθερία του τὰ «ἐν τῇ κατὰ σχέσιν ζωῇ ὑφιστάμενα μέρη» ποὺ χρειάζονται τὴν «Ἑστία» τους (τὴν γόνιμο δύναμη)⁵ ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ἐλλάμψεις ἀναγόμενες στὴν κατὰ ποικίλους τρόπους διαχεομένη ἐνέργεια τοῦ Ἐνός (οἱ τρόποι ἀφοροῦν στοὺς λόγους τῶν πραγμάτων)⁶. 2) Τὸ Ἔν ὑπάρχει διὰ τῆς ἐνεργείας του. Ἡ ἐνέργεια προέρχεται ἀπὸ τὴν δύναμη, εἶναι αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα, ἀρχὴ καὶ τέλος, θεμέλιο καὶ ἐξωτερικὴ μορφή τῆς πρωταρχικῆς, ἄπειρης δυνάμεως τοῦ πρώτου σώματος, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς Δημιουργίας, τῶν σφαιρικῶν κινήσεων, κάθε μορφῆς ἀγαθότητος καὶ τελειότητος, τὸ παράδειγμα «τῶν ἐν τούτῳ οὐσιωμένων»⁷. Τὸ Ἔν εἶναι περαῖνον καὶ εἰδοποιοῦν⁸. Ἡ τελειότης γεννᾷ, δηλαδή τὸ Ἔν εἶναι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας κατέρχεται τὸ πνεῦμα: «...ἀπόρροια ἐκ τῆς ἐπουρανίου δυνάμεως εἰς ὀργανικόν σῶμα καὶ ἔμψυχον εἰσελθοῦσα, βάσει χρωμένη τῇ ψυχῇ, διὰ τοῦ σώματος ὡς ὀργάνου φωνὴν ἀποδίδωσιν» ἀναφέρει ὁ σχολιαστής Εὐσέβιος⁹.

Ὁ μυστικισμὸς τοῦ Πορφυρίου συναντᾶται μὲ τὸν μῦθο καὶ τὴν ἀλληγορικὴ ἐξήγηση. Ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει: «καὶ τὸ μὲν ἡγεμονικὸν τῆς χθονίας δυνάμεως Ἑστία κέκληται, ἧς ἄγαλμα παρθενικὸν ἐφ' ἑστίας πυρὸς ἰδρυμένον»¹⁰, καὶ «...ἡ περίγειος δύναμις ἐξηγήσεως τυχοῦσα θρησκεύεται, ὡς μὲν παρθένος καὶ ἑστία ἡ κεντροφόρος, ὡς δὲ τοκὰς ἡ τροφός, ὡς δὲ ῥέα ἡ πετροποιός καὶ ὄρειος, ὡς δὲ Δημήτηρ ἡ χλοηφόρος, ὡς δὲ Θέμις ἡ χρησμοδός, τοῦ εἰς αὐτὴν κατιόντος σπερματικοῦ λόγου εἰς τὸν Πρίηπον ἐκτετυπωμένον...»¹¹.

Ἡ ὕλη γεννᾶται ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρχή, ὅμως ὠριμάζει καὶ διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν περίγειο δύναμη συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀορίστου καὶ ἀπείρου δυαρχίας, ὅπου καθίσταται δυνατὴ ἡ στροφή πρὸς τὸ Ἔν, πραγματοποιούμενη διὰ τῆς νοητικῆς ἐνεργείας («μετοχὴ τοῦ ἐνός», τὸ «τὶ ἓν» μετὰ τὸ «ἀπλῶς ἓν»). Ὁ Νοῦς, ἡ ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος, εἶναι, ὅπως τὸ Ἔν, τὸ ὅλον: ὁ Νοῦς εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ δυὰς καὶ ἡ αἰωνία συνοχὴ καὶ τάξη τοῦ κόσμου (Νοῦς τελεώτατος, τοῦ κόσμου=Ζεὺς, βασιλικός, δη-

5. Πβ. PORPH., *Fragm.*, 253 F Sm. (=STOBAEUS, I, 49,25 a (I, 350,8-354,18)).

6. Πβ. 142 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Arist. Phys.*, 192, 29-193,1): «[...]ἐπεὶ κἂν ὥσι πολλαί [αἱ κατηγορίαι], ὑπὸ μίαν ἀνάγονται τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν, ἥτις καθ' ἐκάστην κατηγορίαν οἰκείως λαμβάνεται. αἰεὶ γάρ τό κρεῖττον τῶν ἐναντίων ὑπεροχὴ, τό δὲ καταδεέστερον ἔλλειψις· ἄλλη οὖν ἐν ποσῷ ὑπεροχὴ καὶ ἄλλη ἐν ποιῷ καὶ ἄλλη ἐν τῷ ποῦ ἢ κείσθαι».

7. Πβ. 242 F Sm. (=EUSEBIUS, *Praep. evang.*, XI, 27,20-28,5).

8. Πβ. 174 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Arist. Phys.*, 453, 25-454,19).

9. Πβ. 349 F Sm. (=EUSEBIUS, *Praep. evang.*, V, 8, 11-12 (I, 239, 1-13)).

10. Πβ. 357a F Sm. (=EUSEBIUS, *Praep. evang.*, III, 11, 6-7 (I, 136, 4-12)).

11. Πβ. 358 F Sm. (=EUSEBIUS, *Praep. evang.*, III, 11, 9-17 (I, 136, 18-138,11)).

μιουργικός, πατρικός). Ὁ νοῦς ἔχει ἀνάγκη τῆς ψυχῆς, καὶ μάλιστα τῆς λογικῆς, ἡ ὁποία διὰ τῆς γνωστικῆς ἐνεργείας της, ποὺ φανερώνει τὸ προαιώνιο τὸ ὁποῖο κατέχει σπερματικῶς, καὶ διὰ τῆς καθάρσεως μὲ τελετουργικὰ μέσα, τακτοποιεῖ καὶ συγκρατεῖ ἀρμονικῶς τὰ μέρη ποὺ ἐνεργοῦν μετ' ὀργάνων πρὸς τὰ μέρη ποὺ ἐνεργοῦν ἄνευ ὀργάνων («...ἄνευ ὀργάνων τὸν νοῦν...»)¹². Ὁ Νουμήνιος καὶ οἱ Στωικοὶ ἐξαρτοῦν τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόστασι ἀπὸ τὴν συγκαταθετικὴ δύναμη τῶν ἐφ' ἡμῖν ἢ «παραδεκτικὴ ἐνεργειῶν»¹³. Ἡ ἰδία ἡ οὐσία σώζεται ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῆς ψυχῆς. Ἄλλες ἐνέργειες ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν διάνοια καὶ τὸν νοῦ καὶ ἄλλες εἶναι διάφορες καὶ παράγουν ὄντα μερικῶς διάφορα, παράγουν εἰδῶλα καὶ ἐλλειπτικὰ φαινόμενα¹⁴. Ἡ διάνοια φανερώνει τὴν ἀνάγκη τῆς ὑπερβατικότητος τοῦ Ἐνὸς ὡς ἀρχῆς ποὺ ἐγγυᾶται τὴν συνοχὴ τῶν νοητικῶν, τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν προεκτάσεών τους, καὶ τὴν δύναμη τῆς ψυχῆς ν' ἀναγνωρίζει ἐαυτὴν ὡς «συνέχουσα τὰ διάφορα ὄντα». Ἡ δύναμη δὲν ἀποσχίζεται τοῦ Ἐνός: «Αἱ δυνάμεις περὶ τὸ αὐτὸ στρέφονται γένος» (ὄντολογικὴ ἐντροπία)¹⁵. Ὅσα ἐνώνονται ὁμῶς ἀλλοιώνονται, ταρασσονται, γηράσκουν, ἀποθνήσκουν¹⁶. Ἡ γνώση τῆς νοητικῆς πραγματικότητος εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ τῆς ψυχῆς στὸν ἐαυτό της, στὴν ἀνασύνθεσι τῶν γονίμων δυνάμεων ποὺ συμβολίζονται στὴν μυθολογία μὲ μορφές γονιμοποιήσεως (προβολή, καταβολὴ σπέρματος, ὑποδοχή, ἀνάδοσις). Ἡ ψυχὴ δύναται νὰ συλλάβει νοερῶς τὴν πρώτη ἀρχή, τὴν πρώτη πραγματικότητα ὡς δυνατότητα πληροφορήσεώς της περὶ τῆς νοητῆς πραγματικότητος. Ἡ ψυχὴ εἶναι θεία καθ' ὅσον ὁμοιάζει πρὸς τοὺς θεοὺς («τοῖς ἀθανάτοις ἐμφερής») διὰ τῶν ἐνεργειῶν της διὰ τῶν ὁποίων ἐξαντικεϊμενίζονται οἱ πρῶτες ἀλήθειες καὶ φαίνεται ὁ ἄνθρωπος νὰ μιμεῖται τοὺς θεοὺς, νὰ ἐπινοεῖ καὶ νὰ δημιουργεῖ: «θεὸν εἶναι φασὶ πῦρ τεχνικὸν ὁδῶ βαδίζον ἐπὶ γενέσει κόσμου»¹⁷. Ὁ θεὸς εὐρίσκεται σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα. Τὰ ἀνωτέρω συνδέονται πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν δύο νόων σχετικῶς πρὸς τὴν δύναμη καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς πρώτης οὐσίας. Ὅλα τὰ ὄντα παράγουν ἐνέργεια ποὺ ἀφορᾷ σὲ μία πραγματικότητα-εἰκόνα αὐτοῦ ποὺ τὴν ἔχει γεννήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπιχειρεῖται ἐκ μέρους τοῦ Πορφυρίου ἡ συμφιλίωσι τοῦ νοητοῦ πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον. Διὰ τῶν ἀριστοτελικῶν κατηγοριοποιήσεων καὶ διὰ τῆς μελέτης τῆς διαρθρώσεως τῆς

12. Πβ. 450 F Sm. (=DAMASCIUS, *In Phd.*, I, 177 (PLAT., *Phd.*, 69e)). 452 F Sm. (=IAMBlichus, *De an. ap. Stob.* I, 49, 35.). 251 F Sm. (= STOBAEUS, I, 49, 24).

13. Πβ. 252 F Sm. (= STOBAEUS, I, 49, 25).

14. Πβ. 373 F Sm. (= STOBAEUS, I, 49, 50).

15. Πβ. 253 F Sm. (= STOBAEUS, I, 49, 25a).

16. Πβ. 259 F Sm. (=NEMESIUS, *De natur. hom.*, 3 p. 38, 12-40, 20).

17. Πβ. 425 F Sm. (=CYRILLUS, *Contra Iul.*, I, 28 C, 545 A 8 sq.).

πραγματικότητος ἀναδεικνύεται ἡ ἀξία τῶν μαθηματικῶν, τῶν «κατ' αἴσθησιν ἢ διάνοιαν ἐναργῶν»¹⁸, τῶν ἐννοηματικῶν λόγων ποὺ ὁμολογοῦνται ἀπ' ὅλους καὶ τῶν οὐσιωδῶν λόγων ποὺ παράγουν ἀντιλογίες¹⁹. Ἐπίσης καθίσταται ἀναγκαία ἡ μελέτη τῆς πρώτης ἀρχῆς ποὺ προηγεῖται τῶν ἐξαντικεμενίσεων τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἐξήγηση τῶν σχέσεων τόσο μεταξὺ τοῦ Ἐνὸς καὶ τοῦ νοῦ, ὅσο καὶ μεταξὺ τοῦ Ἐνὸς καὶ τῆς ψυχῆς. Τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐπιστροφή αὐτῆς στὴν πρώτη ἀρχὴ ἐγγυῶνται: ἡ γνώση τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη, ἡ λογικὴ ἐρμηνεία τῶν προσημαινομένων, ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν δογμάτων καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν σημείων²⁰. Ὁ νεοπλατωνισμὸς διεμόρφωσε ἓνα μοντέλο συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖο προέβαλε τὶς ἀντιστοιχίες μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἀρχῶν (Ζωή, Κίνησις, Γέννησις, φθορά) καὶ τῆς νοητῆς τριάδος (τῆς τριαδικῆς δομῆς τῶν ὄντων): ἡ μονὰς ἐννοούμενη ὡς ὑπερβατικὸς νοῦς, νοῦς-ἀρχιτέκτων καὶ δημιουργός, καὶ ἡ φύση (γέννησις καὶ φθορά)²¹. Στὴν πραγματικότητα ἀναφερόμεθα σὲ μία *a priori* πραγματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς σὲ σχέση πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα. Ἡ ἐννοια τῆς σχέσεως στὸ ἔργο τοῦ Πορφυρίου ἐρμηνεύεται ὡς πλήρωση, ἀναγωγή, φύλαξις, μεσότης, μετασχηματισμός, διαλλαγή, κατοχή, παρουσία. Μελετώντας τὴν ἐμβρυογέννησις ὁ Πορφύριος ἀναφέρεται στὸν «ἄφ' ἑαυτοῦ γεννῶντα πατέρα» ποὺ ἀποδίδει ἔμψυχα πραγματικὰ ὄντα²². Ὁ τεχνίτης παράγει μία ξεχωριστὴ πραγματικότητα, ὄχι χωρισμένη ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ μεριστή. Ἡ λογικὴ ψυχὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γεννήσεως καὶ τῆς μείξεως τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς καὶ τῆς θεϊκότητος. Ὁ δημιουργός τῆς λογικῆς ψυχῆς τακτοποιεῖ καὶ τὴν ὕλη τὴν ὁποία καθιστᾷ διαθέσιμη ὡς πρὸς τὴν δημιουργικὴ ἐνέργεια μέσῳ τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἔξεων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν θεϊκὴ μίξις καὶ ἀναζητοῦν στὴν φύση τοὺς ὑλικοὺς καὶ τελικοὺς ὄρους ἀναπτύξεως καὶ πληρώσεώς τους.

Ποιῆς ἀντιθέσεις καὶ ποιῆς ἀναλογίες διαπιστώνονται μεταξὺ τοῦ «εἶναι» καὶ τῶν ὄντων; Πέντε εἶναι οἱ θέσεις τοῦ Πορφυρίου σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα αὐτό: 1) Τὸ Ἐν εἶναι καθαρὸ καὶ πρῶτο, ὅμως κυρίαρχη θέση στὴν ὅλη πραγματικότητα ἔχουν οἱ σύνθετες πραγματικότητες. 2) Δὲν μετέχουμε στὸ ὅλο κατὰ τρόπο πραγματικὸ καὶ ἀπόλυτο. 3) Ὁ Πορφύριος ἀπαξιώνει τὸν αἰσθητὸ κόσμον. 4) Ὁ μέσος πλατωνισμὸς (Ποσει-

18. Πβ. 65 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Cat.*, 154, 3-155,3).

19. Πβ. 70 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Cat.*, 213, 8-28).

20. Πβ. 274 F. Sm. (=STOBAEUS, III, 21,27). 220 F Sm. (=CYRILLUS, *Contra Iul.*, 31a-b).

21. Πβ. 367 F. Sm. (= DAMASCIUS, *De princ.*, I, 86, 3-15). PORPH., 223F, 13-15.

22. Πβ. PORPHYRE, *A Gauros, Sur la manière dont l'embryon reçoit l'âme*, dans A. J. FESTUGIÈRE, *La révélation d'Hermès Trismégiste*, III, Paris, Libraire Lecoffre J. Gabalda et C. Éditeurs, 1953.

δώνιος, Ἀντίοχος, Ἀλκίνοος κ. ἄ.) θέτει τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιθέσεως ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ θεοῦ, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀνθρώπου²³. Ὁ Πορφύριος ὑπογραμμίζει τὸν αἰώνιο νοῦ. 5) Ἡ ἀποφατικὴ θεολογία δὲν ἀποκλείει τὴν νοητικὴ φύση τοῦ θεοῦ. Ἡ διάκριση τῶν ὑποστάσεων βασίζεται στὴ σχέση τῆς καθαρῆς ἐνεργείας, τῆς ἰδέας καὶ τῶν ὄρων ὑπάρξεως τῶν ὄντων. Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς συνδέονται μὲ δύο ἀρχές: α) ἡ νοητικὴ ψυχὴ διαφέρει τοῦ Ἐνός, φανερῶνει παραδειγματικῶς τὸ δημιουργικὸ σχέδιο καὶ ἐπιστρέφει στὸ Ἐν β) ἡ πρώτη αἰτία συμφιλιώνεται μὲ τὴν τάξη τῶν ἐνεργημάτων τῆς θείας προνοίας, τὴν τάξη τῶν ἀστρικῶν θεοτήτων (τῶν αἰωνίων κινήσεων καὶ νόμων) καὶ τὴν τρίτη τάξη²⁴.

Ὁ Πορφύριος ἐταύτισε τὴν φύση πρὸς τὴν εἰμαρμένη. Ἡ διανοητικὴ ζωὴ εἶναι μία πραγματικότητα ποὺ δὲν στοιχειώνεται ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα ἀλλὰ ἀντανακλᾷ τὴν πρώτη ἀρχὴ καὶ συντάσσει τὸν κόσμον. Τό «θεϊκὸ μοντέλο» εἶναι ἡ εἰμαρμένη ποὺ κυβερνᾷ τὴν φύση, ἀλλὰ δὲν συνιστᾷ ὅλη τὴν πραγματικότητα τῶν ὄντων²⁵. Στοιὺς νόμους ὑπάγεται μόνο ἡ σωματικὴ φύση, ἡ τύχη καὶ κάθε μορφὴ ὕλης, ὅχι ὅμως ἡ νοητικότης ἡ ὁποία εἶναι αὐτόνομος καὶ ἐλευθέρη. Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται σὲ τραγικὴ θέση: ἡ ψυχὴ ἔχει ἐμπειρία τοῦ θείου διὰ τῶν ἐνδιαμέσων πραγματικοτήτων (μαθηματικῶν) καὶ τῆς συνδιαλλαγῆς της μὲ τὸ ἐπέκεινα Ἀγαθὸ (μόνο μόνω). Ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἔφεση τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ εἶναι ἀδιαμόρφωτη. Ὁ Πορφύριος θεωρεῖ τὴν ὕλη²⁶ ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τῆς κοσμικῆς ψυχῆς ποὺ ἐνσαρκώνεται, καὶ ἔχει ἐπίγνωση αὐτοῦ ποὺ τὴν σκλαβώνει καὶ αὐτοῦ ποὺ τὴν ἐλευθερώνει. Συνεπῶς ἡ ψυχὴ, ἡ χάνεται στὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν, ἡ ἵπταται στὸν κόσμον τῶν νοητῶν. Ὁ νοῦς λειτουργεῖ παραδειγματικῶς ἀναφορικῶς πρὸς τὸ Ἐν μέσῳ τῆς ψυχῆς· αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντελέχεια τοῦ φυσικοῦ ὄντος τὸ ὁποῖο ὀργανώνεται ὡς πρὸς τὶς ἐνέργειες πληρώσεώς του παραδειγματικῶς. Ὁ Πορφύριος ἀναφέρθηκε στὴν ὁμοιότητα τῆς δημιουργίας πρὸς τὸ Ἐν καὶ στοὺς τρόπους μιμήσεως διερευνώντας παραλλήλως τὶς κλίσεις, τὴν ροπὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ὑπόλοιπη δημιουργία, τὴν ὁποία θεωρεῖ πνευματικὸ ὄχημα (στωϊκὴ ἐπίδραση).

23. Πβ. M. ZAMBON, *Porphyre et le moyen-platonisme*, Paris, Vrin, 2002.

24. Πβ. 170, 187, 330, 337 F Sm. Πβ. PORPH., *In Tim.*, F 47 καὶ 50. IDEM, *Περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν*, 271 F, 35 sq.

25. Πβ. 271 F Sm., 21, 27 338 F Sm., 1' 339 F Sm., 1, 10, 13' 342 F Sm., 7' 377 F Sm., 92' 382 F Sm., 23. Πβ. PORPH., *Marc.*, 287, 7.

26. Πβ. 235-237 F Sm.' 298 F Sm., 2' 325F, 13' 359 F Sm., 18' 444 F Sm., 16' 462 F Sm., 15' 464 F Sm.' 476 F Sm., 7. PORPH., 358 F, 22-29' 358 a F. IDEM, *Abst.*, III, 27. IDEM, *In Tim.*, F 51.

Ὁ Πορφύριος συνέβαλε στὸν σχεδιασμὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ρεαλισμοῦ ποὺ εἶναι ἡ πλήρωση τοῦ σχεδίου τῆς ἀναπτύξεως τῶν τριῶν ὑποστάσεων (Ἐν-Νοῦς, ψυχὴ ἢ Οὐσία-ζωή) ἀντιστοιχῶν πρὸς τὶς τρεῖς δραστηριότητες (Ἐμμονή, πρόοδος, ἐπιστροφή). Ὁ πατὴρ τρέφεται ἀπὸ τὴν σιωπὴ: «Τὸ ὅλον αἰνιγματωδῶς εἴρηται»²⁷. Τὸ ἀνωτέρω σχέδιον πραγματοποιεῖται «ἐντροπικῶς», δηλαδὴ πολυμορφικῶς, πέραν τοῦ θεμελίου. Ἡ ἐμπλοκὴ τῶν πρώτων θεμελιωδῶν ἀρχῶν εἶναι ἡ «εἰσβολή» τους σὲ νέες μορφές ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ δυναμικὴ ταυτότητα ἀλλὰ καὶ ἐκφραστικὴ σιωπὴ (Ἀπὸ σιγῆς προελθὼν ὁ Λόγος). Ἄγνωστο εἶναι τὸ πῶς δημιουργεῖται τό «σκάνδαλο» τῆς ποσότητος σὲ βάρος τῆς ποιότητος, τὸ σχῆμα τοῦ λόγου. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσουμε τὴν φύση αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν καὶ νὰ προσεγγίσουμε ὅλες τὶς ποιότητες στὸ πλαίσιο τῶν ὑποκειμενικῶν ἐνεργειῶν. Τὸ Ἐν εἶναι στερημένο τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς πολλαπλότητος. Ὑπάρχει ἡ σχέση τοῦ Ἐνὸς πρὸς τὴν ἀντίθεση πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, ἡ ὁποία ἀποκωδικοποιεῖται. Τὰ σημανθέντα πράγματα «μόνως», δηλαδὴ τὰ διακεκριμένα ὑποκείμενα καὶ κατηγορούμενα (μοναδικές προτάσεις) εἶναι πολλὰ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δηλώνουν (ex significazione) τὴν συμπλοκὴ πολλῶν πραγμάτων πρὸς μίαν ὀρισμένη φύση πράγματος²⁸. Τὰ πολλὰ εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψουν ἀπλῶς τὸ «ἓνα» στὸ πλαίσιο τῆς σημασίας μιᾶς ἐκφορᾶς. «Πότερον οὐσία τὰ πάντα, ἢ ποσὰ τὰ πάντα;»²⁹. «Μία ἢ οὐσία καὶ πολλὰ τὰ συμβεβηκότα». Τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν «πλεοναχῶς λέγονται» σημαίνει ὅτι δυνάμει πολλὰ ἐννοοῦνται (δὲν προσδιορίζεται οὔτε ἡ παρουσία, οὔτε ἡ ὑπεροχή, οὔτε ἡ ἀπουσία), ἐνῶ ἐνεργεῖα «ἐν ἐστὶ». «Ἡ οὐσία μένει καὶ δι' αὐτὴν ἐν τὸ ὅλον, τὰ δὲ συμβεβηκότα περὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὅλον». «Οὐ γὰρ πεπλήθυνται ἐκ τοιούτων ἐνάδων ἡ οὐσία»³⁰. Αὐτὸ ποὺ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ διαιρεῖ καὶ νὰ γεννᾷ δὲν διαιρεῖται σὲ ἄπειρα μέρη³¹. Τὰ μόρια ἀθρόα ἀλλοιοῦνται. Οἱ μορφές τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀφοροῦν σὲ κάθε κατηγορία καὶ εἶναι «ὅσαχῶς τὸ ὄν»³². Σὲ ἓνα γένος δηλώνεται πάντα μία θεμελιώδους ἐναντίωση³³. Ἡ κίνησις τῶν ὄντων ὡς μὴ ἐκπληρωμένη εἶναι ἀτελὴς ἐντε-

27. Πβ. 305 F Sm. (=EUSEBIUS, *Praep. evang.*, IV, 8,2 (I 178, 7-9)).

28. Πβ. PORPH., *In Cat.*, ed. A. Busse, Berolini, Typis et impensis Georgii Reimer, 1887, 93, 31 sq. Πβ. 54-66 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Cat.*, 38, 1-6' 48, 1-33' 53, 4-9' 58, 7-14' 78, 4-24' 79, 12-30' 93, 10-17' 124, 8-10' 131-132' 154-160). Πβ. 93 F Sm. (=AMMONIUS, *In Int.*, 74, 22-75,2).

29. Πβ. 123F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Phys.*, 71,19-74,18).

30. Πβ. 129-131 F Sm. (=SIMPLICIUS, *In Phys.*, 92, 26-107,5).

31. Πβ. 136 F Sm.

32. Πβ. 142F Sm.

33. Πβ. 146 F Sm.

λέχεια, ὅμως εἶναι ἐνέργεια τέλεια, ἐφόσον συντείνει στήν ἐντελέχεια³⁴. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἡ οὐσία τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δυστυχίας δὲν ἀλλάζει, μολονότι ὡς καταστάσεις δὲν πληροῦν ποτὲ τοὺς ὅρους τῆς ἀπόλυτης εὐτυχίας ἢ δυστυχίας, παρὰ μόνο τοὺς ὅρους τῆς βελτιώσεως, τοὺς ὅρους τῆς συνεχείας καὶ τοὺς ὅρους τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς μειώσεως³⁵. Ἡ νοητικὴ ἐνέργεια εἶναι δύναμη ἱκανὴ γιὰ νὰ γνωρίζουμε σὲ κάθε περίπτωση τὶς νίκες τοῦ νοῦ, νὰ ἐπινοοῦμε καὶ νὰ τολμῶμε³⁶. Ἡ ψυχὴ ὑπάρχει καθ' αὐτὴν καὶ κατὰ τὶς σχέσεις τῶν δυνάμεων τῆς μὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ ζῶντος ὁργανισμοῦ: ἡ ψυχὴ ἐναρμονίζει ὅλες τὶς κινήσεις κατὰ τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὸ ποιόν, ὥστε ὁ ἐπιμερισμὸς νὰ σημαίνει «τέχνης μέρη», δηλαδὴ ποιοτικὲς διαφοροποιήσεις τῶν ἀλληλοσυμπληρουμένων ποσοτήτων. Τὸ αὐτεξούσιον «οἰκεῖον τῇ τοῦ ζώου κατασκευῇ» προσδιορίζει τὴν ποιότητα τοῦ βίου, τὶς ἔξεις, τὴν προθυμία καὶ τὴν συγκατάθεση σὲ ἀξίες. Ἡ προαίρεση μετασχηματίζει τὶς σχέσεις³⁷. Τὸ «ἐφ' ἡμῖν» χωρὶς νὰ ἀποφεύγει τὴν ἀπαραίτητη (ἀδυσώπητη) ἐξουσία τῆς Ἀνάγκης, δηλοῖ τὴν «ἐξοδο» τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἑαυτό του μὲ αὐτογνωσία καὶ φιλοσοφικὴ διάθεση προκειμένου ν' ἀναβῇ «ἐπὶ τὴν τοῦ παντός θεωρίαν». Ἡ ἄγνοια εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταβάσεως³⁸. Σέ «βίους θολεροὺς καὶ ἀκαθάρτους» μεταβάλλονται οἱ βίοι, ὅταν διέπονται ἀπὸ πάθη ἀναξέλεγκτα. Οἱ διαιρέσεις τῶν εἰδῶν εἶναι ὀρισμένες, ὅμως ἡ εὕρεση καὶ ἡ ἐρμηνεία πραγματοποιεῖται ἄλλοτε «εὐπορώτερον» καὶ ἄλλοτε «ἀπορώτερον», ἀναλόγως πρὸς τὴν φύση τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων³⁹. Ἡ ἔκφραση «περὶ τὸ ἐν ὑφεστάναι» τοῦ Ἰαμβλίου ἀναφέρεται στὴν μετὰ τὴν μίαν τῶν ὅλων ἀρχὴν ἔνωση ὡς «παντελῶς ἀδιάκριτον οὐσίαν». Ἡ κριτικὴ τοῦ Πορφυρίου στὴν ἀποψη τοῦ Ἰαμβλίου περὶ τῆς «παντελῶς ἀδιακρίτου οὐσίας» ἀφορᾷ στὴν θεωρία του περὶ τῆς «οὐσίας διωρισμένης πρὸς τὸ ὀχούμενον ἓν»⁴⁰.

Ὁ ψυχικὸς καὶ αἰσθητὸς διάκοσμος συνιστᾷ τὰ μετέχοντα καὶ τὰ μετεχόμενα, ἐννοούμενα ὡς ἐλλείψεις καὶ ὑπεροχές, ἀπερίγραπτες καταβάσεις, ὅμως καὶ διάχυση φωτός, παραδείγματα, ἀναλογίες, ἀρμονία, καὶ γονιμότητα. Αὐτὲς οἱ σχέσεις ἐπικυρώνουν τοὺς δεσμοὺς καὶ τὶς μεσότητες οἱ ὁποῖες στοὺς συνεχεῖς ὑποβιβασμοὺς ἐννοοῦνται ὡς ἀκολουθίες, συναρτήσεις καὶ συνεχόμενα ($\chi(\varphi) - \chi(\alpha) < \epsilon$)⁴¹. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἡ

34. Πβ. 153 F Sm.

35. Πβ. 149 F Sm.

36. Πβ. 176 F Sm.

37. Πβ. 253 F Sm., 90-122' 263F Sm.

38. Πβ. 274-275 F Sm.

39. Πβ. 382 F Sm., 34-71. 416 F Sm.

40. Πβ. 430 F Sm.

41. Πβ. 435-444 F Sm.

μερική φύση είναι αθάνατος (μετέχει της αθανασίας κατά την προσήκουσαν τάξη), πάντοτε όμως κατά τρόπον διάφορον καὶ ἐλλειπτικὸν ἀναφορικῶς πρὸς τὶς θεῖες ψυχές. Ὁ λόγος εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταπέσει ἐξ ὀλοκλήρου σὲ ἀλογία⁴².

Ὁ χορὸς τῆς ψυχῆς περὶ τὸν νοῦν, ἡ ὑπέροχος προαίρεση τῶν ἐλλόγων ὄντων καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἀψύχων διασώζει τὴν ἄλογον ζωὴν⁴³. Ὅ,τι ὑπάρχει φέρει σὲ ὑπαρξὴ καὶ ἄλλα πράγματα⁴⁴. Ἡ τύχη ἔχει τὴν «ἐπικύκλωσιν» τῶν ἐπτά σφαιρῶν «καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῇ τύχῃ προσνέμουσι, διότι ὁ καιρὸς ἐν τοῖς πράγμασι καὶ εὐστοχία ἐκάστου πρὸς τὸ ὑποκείμενον»⁴⁵.

E. ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ-ΑΝΔΡΙΑΝΕΣΗ
(Ἀθῆναι)

42. Πβ. 448 F Sm., 12-28.

43. Πβ. 449 F Sm. PORPHYR., *Sent.*, 40.

44. Πβ. 462 F Sm. PORPH., *In Tim.*, F 51.

45. Πβ. 467 F Sm.

SUPÉRIORITÉ ET MANQUE CHEZ PORPHYRE

R é s u m é

Avec la distinction porphyrienne entre l'être et l'étant s'effectue une interprétation de la notion d'Un comme l'Un purement Un du Parménide et comme l'Étant (l'Un qui est, Un=Dieu). Son discours renferme beaucoup d'idées nouvelles sur la triade être-vie-pensée et sur l'immanence des intelligibles: l'intellect est ensemencé comme pouvoir et acte.

L'être est double: le premier préexiste à l'Étant, le second est produit pour l'Un (l'idée de l'Étant) comme une action ordonnatrice par sa seule existence. Il peut contenir pouvoirs et catégories fertiles. Le pur être est indivisible et impénétrable: il se multiplie comme indivisible par l'action propre et il réfléchit les images de la véritable justice. L'esprit contemple les mystères de la religion pourquoi il se recueille en silence. L'âme descend du père et doit retourner à l'Un. La dyarchie indéterminée domine sur les choses comme «scandale de schisme de la raison», mais l'identité (l'esprit) a dominé l'altérité (comme une semence). L'Un a octroyé un privilège: l'expérience de l'union de l'âme avec l'Un. La nature matérielle se soumet aux lois. La multiplicité «décrit» l'Un; la supériorité et le manque sont autant que les êtres: les variations de l'augmentation et de la réduction, de la solidité et de l'amélioration de l'âme, le changement, la privation de la liberté, la durée limitée de la forme engagée dans la matière; l'existence réelle des autres genres; il «cassage» de la puissance; la dissonance entre l'activité et la passivité; le monde bigarré d'images et de sens; l'utopie de la raison incomplète dans la perspective de la distinction entre l'essence et l'existence; la participation «bifendue»; l'abstinence comme contrôle de l'activité pratique; le dessin divin aux contours précis; les manques produisent les relations; le manque signifie séquence. L'inclination de l'âme exprime: (a) l'absence de Dieu *in sé*; Dieu se trouve partout mais à nulle part; (b) la nature besoigneuse; (c) la conscience d'un sujet qui exerce sa liberté. L'inclination ne manque pas de son objet considéré comme structure essentielle.

Les êtres qui se sont unis, meurent, mais la nature partielle est immortelle.

H. MARGARITOU-ANDRIANESSI